

Voorwoord

Toen ik gevraagd werd om een voorwoord te schrijven voor dit boekje, sluimerde op de achtergrond reeds het coronavirus. Het was nog ver weg. Een miljoenenstad ergens in China waar ik slechts vaag van had gehoord. Een heel andere wereld.

Maar vanuit die andere wereld donderen de werelden in de gezondheidszorg waar de auteurs van dit boekje het over hebben – de wereld van het onderhandelen, de wereld van het ondernemen en de wereld van het ontplooiën – flink in elkaar. Er is volgens de auteurs een vierde wereld: de wereld van het onbehagen. Als de situatie hopelijk weer wat gekalmeerd is, staat deze nog steeds fier overeind. Dat onbehagen gaat niet meer weg. Dat durf ik hier wel te voorspellen, maar ik hoop het ook.

De auteurs schrijven op velerlei wijze over dat onbehagen. Mensen ergeren zich aan bureaucratie, mensen lijden onder werkdruk, mensen kunnen niet uit de voeten met de machtsongelijkheid. Maar ware professionals trotseren dit allemaal. Dat hoort bij hun stoïcisme. Dat bepaalt hun betrouwbaarheid. Op de jaarlijks gepresenteerde *job veracity indexes*, die weergeven in welke beroepen mensen het meeste vertrouwen hebben, staan de professionals in de gezondheidszorg – van verpleegkundigen tot artsen en specialisten – steevast bovenaan. Daarbij teken ik graag aan dat de verpleegkundigen wat hoger scoren dan de specialisten. Maar hoe dan ook, al deze professionals hebben vitale beroepen. Dat weten we ook sinds de coronacrisis. De mensen in het land rest niets anders, zeker in tijden van nood maar ook in andere tijden, dan vertrouwen te hebben in deze vitale beroepen. Dat blijkt ook op het moment van schrijven: de ovaties vanuit de voordeur zijn niets anders dan acclamaties met quasireligieus karakter.

Het onbehagen geldt dus niet zozeer voor de professionals. Natuurlijk, er gaat wel eens wat mis. We herinneren ons onverkwikkelijke zaken – cardiologen die vrouwen uit hun *inner circle* weren, geruzie tussen longartsen en anesthesiologen, corruptie met de verdeling van gelden of een enkele gek die ongemerkt patiënten laat inslapen – maar doorgaans vertrouwt de burger op de medische stand. Wie niet vertrouwd worden, zijn de managers, de bestuurders, de bureaucraten, de verzekeraars of de politici, maar die hebben wel de taak om de medische stand te controleren. Elders heb ik dit wel eens de controle paradox genoemd: de moderne samenleving geeft onbetrouwbare figuren de opdracht mensen die ze wel vertrouwt te controleren. De technieken zijn bekend: patiënttevredenheidsonderzoeken, accountability, schriftelijke rapportage, lumpsum-financiering – precies die technieken waar een samenleving in pandemische nood niets aan heeft. En een vraag die je daarbij kunt stellen is of een samenleving die redelijk normaal functioneert er wel wat aan heeft. Maar ik wil hier niet doordraven: bureaucratie is niet uitsluitend een poel van ellende en wanhoop. De gezondheidszorg is ingewikkeld en kan niet zonder haar. Iedereen weldenkend mens erkent dat. Problematisch wordt het als die bureaucraten niet begrijpen dat ze slechts een middel zijn in plaats van een doel. Belangrijke oorzaak van het onbehagen: soms heerst er het gevoel dat het systeem de prioriteiten niet op orde heeft.

Juist dat wordt in tijden van crisis zichtbaar. Ik geef een paar voorbeelden. Waarom vallen in Italië zoveel doden als gevolg van het virus? Het aantal bedden per 100.000 inwoners is de laatste tien jaar als gevolg van bezuinigingen bijna gehalveerd. Veel van die bezuinigingen zijn opgelegd door de Italiaanse overheid die op haar beurt weer gemangeld werd door Brussel die aandrang op budgettaire discipline. In eigen land wordt de gezondheidszorg in verband met kosten weggehaald uit de provincies. Lumpsum-financiering maakt de flexibiliteit van het hele systeem in tijden van crisis niet hoger. Ik was ooit op een conferentie voor verloskundigen waar onberispelijk geklede jongemannen van verzekeraars nieuwe financieringsmodellen presenteerden. De zaal was gevuld met bijna uitsluitend vrouwen die maar niet begrepen hoe het kwam dat die jonge mannen dachten dat budgettaire discipline dezelfde waarde vertegenwoordigde als goede geboortezorg. Nederland is overigens inzake geboortezorg op de internationale ranglijsten ver gedaald.

Probleem blijft altijd: gezondheidszorg kost geld. Iedereen weet dat. Het probleem met geld is dat mensen die er mee bezig zijn soms vergeten dat er een andere wereld is dan die van het geld. Die wereld is wat ingewikkelder, ondoorzichtiger en onbegrijpelijker. Van die wereld wordt op dit moment veel zichtbaar. Oog in oog met dat onbegrijpelijke virus luiden verpleegkundigen en artsen de noodklok. De gezonde mensen krijgen leed te zien waarvan ze niet dachten dat het bestond. Maar het bestaat altijd. Er wordt altijd gestorven in ziekenhuizen. Er wordt ook veel genezen, maar dat sneeuwt in de duisternis van het moment wel eens onder. De wereld van het onbehagen is in de notendop: waarom weegt geld zoveel zwaarder dan zorg?

Achter deze simpele vraag schuilt een wereld aan ingewikkelde afwegingen. Gezondheid laat zich niet in geld uitdrukken. Ze is onbetaalbaar, zo wordt vaak gesteld. Maar zodra ze uit het lood raakt, komt het pecuniaire spook om de hoek kijken en moet er iets terug getoverd worden dat verdwenen lijkt. Dat willen we als samenleving maar in beperkte mate. Geld, zo is ook wel eens beweerd, is gestold verlangen maar geld is ook gestolde solidariteit en aan deze solidariteit komt altijd een keer een einde. De bierbuik moet nu toch zijn levensstijl veranderen en de roker ook. Mensen moeten meer bewegen en beter gaan eten. In het gestolde geld zit uiteindelijk altijd de vraag: waarom zouden wij dit nog moeten opbrengen? Niet voor niets vonden veel Amerikanen Obamacare een vorm van socialisme. Waarom moet ik de kosten dragen voor het leed van anderen, zeker als die anderen het over zichzelf hebben afgeroepen? Maar uiteindelijk duikt de vraag ook op als die anderen het niet over zichzelf hebben afgeroepen. Dat die solidariteit stolt, blijkt uit de hand op de knip. Solidariteit moet vloeien, maar dat denken we niet altijd met dat geld.

Behalve in tijden van crisis. Steeds weer hebben de mensen in de gezondheidszorg, niet alleen in dit land maar ook elders, gehoord dat er bezuinigd moet worden. De wereld van de gezondheid werd onder geordend aan de wereld van de plutocratie. Nu de rapen gaar zijn, begint ook het geld te vloeien. De verpleegkundigen en de dokters zijn nu de helden. Werelden verschuiven. Het onbehagen blijft. Ik geloof dat dit boekje daar uiteindelijk over gaat.

René ten Bos